

GEGEVENS

Degelpers
Hoogdruk
Ca. 1950

HEIDELBERG

SPEELKAARTENMUSEUM

Het Nationaal Museum van de Speelkaart is een drukpers rijk: een iconische automatische degelpers van Heidelberg.

Wie 'degelpers' zegt, bedoelt meestal deze HDA (Heidelberger degelautomaat). In zowat elke drukkerij kwam je haar tegen: geroemd vanwege haar robuustheid, geliefd om haar veelzijdigheid. Drukken, stansen (uitkappen van vormen) of rillen (aanbrengen van een vouwlijn in het papier), de Heidelberg doet het allemaal. Ook bij hobbydrukkers en liefhebbers van 'letterpress' is de pers populair.

DE GEBOORTE VAN EEN ICOON

Schnellpressenfabrik Heidelberg introduceert de eerste versie van haar degelpers op een vakbeurs in Leipzig in 1914, net voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Het is een pers voor hoogdruk, op dat moment de dominante druktechniek. Een degel (vlakke plaat) drukt het papier tegen de geïknte drukvorm. De pers is voorzien van een elektrische motor die een vliegwiel aandrijft.

De Heidelberg is misschien wel het meest bekend om zijn windmolenachtige automatische in- en uitleg van het papier door middel van zuigstangen. De drukker moet niet langer ieder blad apart in de pers leggen, wat op dat moment ongezien is. Omdat het systeem met draaiende papiergrijpers aan de wieken van een molen doet denken, krijgt de pers in het Engels de bijnaam 'windmill' (windmolen). Het is ronduit fascinerend om te staan kijken hoe de grote luchtpomp papier opzuigt en de afgedrukte exemplaren op de stapel blaast en om te luisteren naar het ritmisch patroon waarmee de pers opent en sluit.

Eind jaren 1920 krijgt de pers een belangrijke facelift: het iconische Heidelberg logo wordt aangebracht op de grijperbeveiliging. Bij de allereerste modellen is deze grijperbeveiliging nog een eenvoudige vlakke metalen plaat en staat het logo van de Schnellpressenfabrik Heidelberg (de initialen SH) enkel achteraan op de pers. In 1933 wordt ook een groter model van de Heidelberg op de markt gebracht, met papierformaat 34 x 46 cm (naast het originele 26 x 36 cm formaat).

THE PRINCE OF PRESSES

Ingenieuze technische aanpassingen en vernieuwingen zorgen ervoor dat er steeds sneller en beter gedrukt kan worden. De degelautomaat kan gemakkelijk door één persoon bediend worden en groeit daarom al snel uit tot hét werkpaard bij uitstek van de dorpsdrukker. De ongeziene efficiëntie, en dat terwijl de pers toch klein van formaat en relatief betaalbaar blijft, is één van de verklaringen van het grote commerciële succes van de Heidelberg, die doorheen de jaren de koosnaam "The Prince of Presses" (de prins van de drukpersen) toebedeeld krijgt. Die populariteit wordt nog versterkt door de heer Hubert HA Sternberg, lid van de raad van bestuur, die zijn hart en ziel in de marketing van het nieuwe product steekt. Sternberg komt op het idee om de Heidelberg op een auto te monteren, zodat de machine van de ene drukkerij naar de andere kan worden gereden voor live demonstraties. Het is diezelfde Sternberg die de machine de naam "Original Heidelberger Tiegel" geeft, een naam die een vleugje Duitse romantiek toevoegt.

DE HEIDELBERG VAN HET NATIONAAL MUSEUM VAN DE SPEELKAART ...

De Heidelberg die sinds kort deel uitmaakt van de museumcollectie is geënt op het model dat in de jaren 1950 op het markt werd gebracht. De machine is oorspronkelijk aangekocht door een grote Nederlandse drukkerij en wordt in de jaren 1980 overgebracht naar Printshop in Turnhout. Dat de pers uit Nederland komt en toch functioneel is in onze contreien is opmerkelijk. Hoogdrukpersen worden immers geleverd met een bepaalde letterhoogte. De standaard is de Franse hoogte (23,56 mm of 62,66 punt, de maateenheid in hoogdruk). Alle letters, clichés perforatie- en stanslijnen waarmee in onze contreien gewerkt wordt, hebben de Franse hoogte. Dit wordt ook wel de 'Europese norm' genoemd. In Nederland echter wordt er met een eigen hoogte gewerkt: 24,85 mm (of 66 punt). Om dus hier in België toch te kunnen werken met deze Nederlands pers, heeft men indertijd de grondplaat (waar de drukvorm op geplaatst werd) aangepast van de Nederlandse hoogte naar de Franse hoogte. Vandaag vindt deze Heidelberg dus een nieuwe thuis in het Nationaal Museum van de Speelkaart in Turnhout. In het zicht van de bezoeker zal ze de komende maanden gerestaureerd worden, niet toevallig onder de vleugels van dezelfde drukkers die destijds - samen met haar - stapels Turnhouts drukwerk hebben geproduceerd.

Tekst: Elke Grommen
Foto: Bram Luyts

INVENTARIS
Speelkaartenmuseum
Druivenstraat 18, 2300 Turnhout

Musea Turnhout • Druivenstraat 18 • B-2300 Turnhout
Tel: +32 14 44 33 98 • www.museaturnhout.be

Het object van de maand is een initiatief van Archief & Musea Turnhout. De objectfiche van dit of van een ander object kan steeds geraadpleegd worden op onze websites.

TURNHOUT

v.u.: Paul Van Miert, Campus Blairon 200, B-2300 Turnhout

 Vlaanderen
verbeelding werkt

 ERKEND
MUSEUM

 TURNHOUT
SPEELKAARTEN
MUSEUM